

Тоя път за него нямаше никаква надежда: това беше третият удар. Вечер след вечер бях минавал край къщата – беше през ваканцията – и се бях вглеждал в осветения квадрат на прозореца: и вечер след вечер го бях виждал да свети с все същата слаба и равна светлина. Ако е умрял, мислех си, щях да видя отражението на свещи върху платнената завеса на прозореца, понеже знаех, че до главата на мъртвеца трябва да бъдат поставени две свещи. Той често ми казваше: Скоро ще си отида от този свят, но аз смятах, че говори празни приказки. Сега знаех, че е било истина. Всяка вечер, като се взирах нагоре в прозореца, аз тихичко произнасях думата парали-за. Тя винаги бе звучала някак странно в ушите ми, също като думата гном в Евклидовата геометрия и думата симония в катехизиса. Но сега тя ми звучеше като името на някакво зло и греховно същество. То ме изпълваше с ужас, но все пак аз копнеех да се приближа до него и да хвърля поглед върху смъртоносното му дело.

Дядо Котър седеше край огнището и пушеше, когато слязох долу за вечеря. Докато леля сипваше овесената каша в чинията ми, той подхвана, но тъй, сякаш се връщаше към нещо вече казано:

– Не, не бих казал, че беше съвсем... но имаше нещо странно... имаше нещо чудато в него. Ще ви кажа какво мисля...

Той започна да пуфка с лулата, без съмнение подреждаше мислите в главата си. Досаден стар глупак! Отначало ни се беше сторил доста занимателен, понеже говореше за първак, казани и змиевици; но на мен скоро ми омръзна с безкрайните си приказки за спиртоварната.

– Имам си моя теория – подзе той. – Струва ми се, че тук имаме един от ония... особени случаи... Но е трудно да се каже...

Той пак запуфка с лулата, без да ни изложи своята теория. Вуйчо видя, че съм се вторачил, и ми рече:

– Тъжна новина, отиде си старият ти приятел.

– Кой? – попитах.

– Отец Флин.

– Умрял ли е?

– Господин Котър току-що ни уведоми. Минал покрай къщата. Знаех, че ме наблюдават, и затова продължих да ям, сякаш вестта не ме засяга. Вуйчо взе да обяснява на дядо Котър:

– Големи приятели бяха с нашия малчуган, а и старецът го научи на доста неща. Хората разправят, че мечтаел да го види изучен.

– Бог да го прости! – набожно рече леля. Дядо Котър се вгледа продължително в мен. Имах чувството, че ме проучва с малките си черни и лъскави очи, но не исках да задоволя любопитството му и не вдигнах поглед от

чинията си. Той пак се залови с лулата си и накрая просташки се изплю в камината.

– Не бих искал някое от моите деца – подзе той – да има много вземане-даване с такъв човек.

– Какво искате да кажете, господин Котър? – запита леля.

– Искам да кажа – отвърна дядо Котър, – че това е лошо за децата. Ето какво мисля аз: момчетата трябва да търчат и да играят със своите връстници, а не... Прав ли съм, Джак?

– И аз имам същия принцип – отвърна вуйчо. – Нека научи сам и гарда, и крошетото. Открай време разправям това на ей тоя розенкройцер: развивай си физиката! Докато бях малък, не минаваше заран да не взема студен душ, зиме и лете. Тъкмо това ме държи здрав и прав сега. И образованието е важно, но то си е отделно... Може би господин Котър ще си вземе от овнешкото бутче – обърна се той към леля.

– Не, не, няма нужда – каза дядо Котър.

Леля донесе блюдото от бюфета и го постави на масата.

– Но защо мислите, че не е хубаво за децата, господин Котър? – запита тя.

– Лошо е, защото децата са много впечатлителни – започна дядо Котър. – Като гледат такива работи, нали разбирате, децата се влияят...

Напълних устата си с каша от страх да не издам яда си. Дърт досадник, изкуфяло пиянде! Тази нощ заспах късно. Макар че ме бе яд на дядо Котър, задето ме бе нарекъл дете, аз си блъсках главата да разбере смисъла на недомлъвките му. Струваше ми се, че в тъмнината на стаята отново виждах подпухналото сиво лице на паралистика. Завих се презглава с одеялото и се опитах да мисля за Коледа. Но сивото лице неотлъчно ме преследваше. Шептеше ми и аз разбрах, че иска да ми изповяда нещо. Чувствах как душата ми потъва в някакъв приятен и порочен мир; но то ме чакаше и там. Започна да ми се изповядва шепнешком и аз се чудех защо непрестанно ми се усмихва и защо устните му са тъй олигавени. Но тогава си спомних, че той се бе поминал от парализа, и почувствах, че и аз на свой ред леко се усмихвам, сякаш опроцавах неговата симония. На другата заран след закуска тръгнах надолу да хвърля поглед върху малката къща на улица "Великобритания". Тя представляваше невзрачно магазинче с мъглявото име "Галантерия". Тия галантерийни стоки се състояха предимно от детски ботинки и чадъри; обикновено на прозореца висеше табелка с надпис: Сменям плат на чадъри. Сега не се виждаше никаква табелка, понеже кепенците бяха спуснати. Фльонга от черен креп бе привързана с ширит към чукчето на вратата. Две бедни жени и раздавачът на телеграми тъкмо четяха картичката, забодена на черния креп. И аз се приближих и зачетох:

1 юли 1895

*Преподобният Джеймс Флин,
бивш свещеник в църквата "Св. Катерина",
шейсет и пет годишен.
Мир на праха му.*

Картичката ме убеди, че бе починал, и аз се обърках от неочакваната пречка. Ако не беше мъртъв, щях да отида в малката тъмна стаичка зад магазина и да го намеря седнал в креслото пред огъня, почти задушен в тежкия си балтон. А леля навярно щеше да ми е дала пакет с енфие за него и тоя подарък щеше да го извади от вцепенения му унес. Винаги аз изпразвах пакета в черната му кутийка за енфие: ръцете му толкова трепереха, че не можеше сам да го стори, без да разпилее половината енфие по пода. Дори когато вдигаше едра трепереща ръка към носа си, малки облачета енфие се посипваха между пръстите му по балтона. Може би тъкмо тоя постоянен дъжд от енфие бе придал избелелия зеленикав оттенък на вехтите му свещенически одежди, защото той напразно се опитваше да отбърска напаядалите зрънца с червената си кърпичка, която по правило само за седмица буквално почерняваше от тютюна.

Искаше ми се да вляза и да го погледна, но не се осмелих да почукам. Отдалечих се бавно по слънчевата страна на улицата и пътем четях театралните афиши по витрините. Странно ми се струваше, че не забелязвах признаци на скръб нито в себе си, нито в самия ден, и дори ми стана неприятно, като усетих, че в мене се поражда чувството на свобода, сякаш смъртта му ме бе избавила от нещо. Това ме зачуди, понеже, както бе казал сам вуйчо предишната вечер, той ме бе научил на толкова много. Той самият бе завършил Ирландския колеж в Рим и ме беше научил правилно да произнасям латинските думи. Разказвал ми бе разни работи за катакомбите и за Наполеон Бонапарт и ми бе обяснил значението на различните свещенодействия в литургията и на различните свещенически одежди. От време на време се забавляваше да ми поставя трудни въпроси, питаше ме какво би трябвало да стори човек при известни обстоятелства и дали едни или други грехове са смъртни, простими или пък представляват само несъвършенства. Въпросите му ми даваха да разбера колко сложни и тайнствени са някои църковни обреди, които винаги бях смятал за най-обикновени действия. Задълженията на свещеника към светото причастие и към тайната на изповедта ми се струваха тъй важни и тежки, че се чудех как изобщо някой е могъл да намери достатъчно сили да се нагърби с тях; и не се изненадах, като научих от него, че светите отци били написали книги, по-дебели и от пощенския справочник и също тъй ситно изписани като съдебната хроника във вестника, за да изяснят

тия заплетени въпроси. Замислех ли се върху тези неща, често изобщо не можех да отговоря или пък отговарях глупаво и колебливо, а той се усмихваше и кимваше два-три пъти. Понякога ме караше да повтарям всички антифони от литургията, които ме бе заставил да науча наизуст; и докато каканижех, той се усмихваше замислено и кимаше, като от време на време втикваше огромни щипки енфие първо в едната, после в другата си ноздра. Като се усмихваше, винаги откриваше големите си потъмнели зъби, а езикът му увисваше върху долната устна: тоя навик ме караше да се чувствам доста неловко в началото на познанството ни, преди да го опозная по-добре.

Както вървах по слънчевия плочник, аз се сетих за думите на дядо Котър и се опитах да си припомня какво се бе случило по-нататък в съня ми. Спомних си, че бях забелязал дълга кадифена завеса и някаква висяща лампа, старомодна направа. Струваше ми се, че съм бил някъде много далеч, в някаква страна с причудливи обичаи – Персия ли беше... Но не можех да си припомня края на съня.

Привечер същия ден леля ме взе със себе си в къщата на покойника. Беше след залез слънце, но стъклата на прозорците, обърнати на запад, отразяваха ръждивата позлата на огромна камара облаци. Нани ни посрещна в антрето и тъй като не бе удобно да ѝ вика, леля само се здрависа с нея. Старата жена посочи въпросително нагоре и щом леля кимна, ни поведе тромаво по тясната стълба, привела глава почти до перилата. На първата площадка тя поспря и насърчително ни кимна към разтворената врата на стаята с мъртвеца. Леля влезе, а старата жена, съзирайки колебанието ми, отново ме заподканя с ръка да вляза.

Пристъпих на пръсти. Златистата светлина на залеза заливаше стаята през дантелените краища на завесата и свещите приличаха на бледи тънки пламъчета. Той лежеше в ковчега. Нани даде пример и ние коленичихме при подножието на леглото. Преструвах се, че се моля, но не можех да събера мислите си, тъй като бръщолевенето на старата ме отвличаше. Забелязах, че полата ѝ е накриво закопчана на гърба, а токовете на платнените ѝ обувки са съвсем изтрити все от едната страна. Пристори ми се, че старият свещеник в ковчега се усмихва.

Не. Когато се надигнахме и се приближихме до горния край на леглото, видях, че не се усмихваше. Лежеше в ковчега тържествен и грамаден, одаян като за литургия, и хлабовато прихванал църковен потир в едрите си ръце. Лицето му бе много навъсено, сиво и едро, със зеещи черни ноздри и окръжено с рядък бял мъх. Тегнеше тежък мирис: цветята.

Прекръстихме се и излязохме. В малката стая на долния етаж намерихме Илайза, достолепно седнала в креслото му. Добрах се до обичайния си стол в ъгъла, а в това време Нани отиде до бюфета и извади гарафа шери и няколко винени чаши. Тя ги постави на масата и ни покани да изпием по чашка вино. След

това, по знак на сестра си, напълни чашите и ни ги поднесе. Подкани ме настойчиво да си взема и няколко бисквити, но аз отказах, понеже се боях, че ще хрускат много шумно. Тя сякаш се огорчи от отказа ми, отиде тихичко до дивана и седна зад сестра си. Никой не продумваше: всички се бяхме втренчили в празната камина.

Леля изчака Илайза да въздъхне, сетне рече:

– Е, той се пресели в по-добър свят.

Илайза отново въздъхна и кимна в знак на съгласие. Леля повъртя в пръстите си столчето на винената си чаша, преди да отпие малко.

– Той леко ли?... – запита тя.

– Да, съвсем леко, госпожо – отвърна Илайза. – Просто не разбрахме кога предаде богу дух. Хубаво си умря, бедният!

– И всичко ли?...

– Отец О'Рорк беше при него във вторник, помаза го и го подготви, както си му е редът.

– Значи, той разбра?

– Беше напълно примирен.

– И изглежда напълно примирен – каза леля.

– Тъй рече и жената, която повикахме да го измие. Каза, че имал вид на заспал, толкова бил спокоен и примирен. Кой да мисли, че ще бъде такъв хубав мъртвец.

– Да, наистина – каза леля. Тя отпи още малко от чашата си и добави:

– Е, госпожице Флин, за вас всеки случай трябва да е голяма утеха, че сторихте за него всичко, което бе по силите ви. Трябва да кажа, че и двете много се грижихте за него.

Илайза приглади роклята връз коленете си.

– Ах, горкият Джеймс – подзе тя. – Бог е свидетел, че сторихме всичко, каквото можахме, ако и да сме си бедни – не можехме да понесем нещо да му липсва в неговото състояние.

Нани бе подпряла глава върху възглавката на дивана, готова всеки миг да заспи.

– Бедничката Нани – рече Илайза, като я погледна, – съвсем се преумори. А колко работа ни се струпа на нея и на мене, дорде намерим жена да го измие, сетне да го подредим, и него, и ковчега, да уредим за литургия в църква. Ако не беше отец О'Рорк, хич не знам как щяхме да се оправим. Той ни надонесе тия цветя и ония два свещника от църквата, написа съобщението за "Общоградски вести" и се нагърби с всички книжа за гробищата и със застраховката на горкия Джеймс.

– Колко мило от негова страна! – рече леля.

Илайза притвори очи и бавно поклати глава.

– Ех, няма по-добро от стар приятел – каза тя, – вари го, печи го, няма друг, на когото да се довериш.

– Така е – съгласи се леля. – Но аз съм сигурна, че сега, когато се пресели във вечното си жилище, той ще си спомня и вас, и всичките ви добрини.

– Ех, горкият Джеймс – каза Илайза. – Не ни беше той чак такъв товар. Пък и не вдигаше повече шум в къщата, отколкото сега.

И все пак, като зная, че го няма и...

– Когато всичко мине, тогава ще усетите липсата му – рече леля.

– Зная, зная – каза Илайза. – Няма вече да му нося чаша бульон, пък и вие, госпожа, не ще му пращате енфие. Ах, горкият Джеймс!

Тя замълча, сякаш разговаряше с миналото, сетне многозначително добави:

– Знаете ли, напоследък забелязах едни такива работи с него. Колчем му отнеса супата, все ще го намеря облегат в креслото и с отворена уста, а требникът му паднал на пода. Тя докосна носа си с пръст и се намръщи, сетне продължи:

– А все ги разправяше, че преди да свърши лятото, някой хубав ден щял да се поразходи с бричка до Айриштаун само да види отново старата ни къща, където всички сме се родили, и щял да вземе и мене, и Нани със себе си. Само да можем да наемем една от тия нова мода брички с гумените колелета, дето им викат автомобили, отец О'Рорк му разправяше за тях, и то евтино, за цял ден, казваше той, отсреща при Джони Ръш, и да излезем и тримата на разходка някоя неделя привечер. Набил си го беше в главата... Горкият Джеймс!

– Бог да се смили над душата му! – каза леля.

Илайза извади носната си кърпичка и избърса очи. Сетне отново я прибра в джоба си и някое време втренчено сезира в празната камина, без да продума.

– Винаги си беше прекалено добросъвестен – каза тя. – Свещеническият дълг му бе свръхсилите. Пък и в живота, може да се каже, му се падна тежък кръст.

– Да – каза леля. – Той беше разочарован човек. Личеше си.

В малката стая се възцари тишина и под нейното прикритие аз се приближих до масата, опитах виното в моята чаша, сетне тихичко се върнах към стола си в ъгъла. Илайза изглеждаше изпаднала в дълбок унес. Ние почтително я изчакахме да наруши мълчанието и след дълга пауза тя бавно подзе:

– Беше оня потир, дето го счупи... Оттам се почна. Разбира се, казват, че не било кой знае какво, искам да кажа, че в това нищо нямало. И все пак... Казват, че момчето било виновно. Но горкият Джеймс тъй се бе разтревожил. Бог да го прости!

– Това ли било? – каза леля. – Бях чула нещо...

Илайза кимна.

– Това просто му бе влязло в ума – продължи тя. – След тая работа стана един умислен, никому не продумваше и все се мъкнеше насам-натам самичък. И така, една нощ дойдоха да го викат и нийде не можах да го намерят. Къде ли не го търсиха – всичко обърнаха, а от него ни следа. Тогава клисарят предложи да опитат и в църквата. Взеха ключовете и отвориха църквата и клисарят с отец О'Рорк и един друг свещеник, който бил там, запалили свещ да го потърсят... И ще повярвате ли, ето ти го там, седял сам-самичък в тъмнината на изповеднята си, от буден по-буден, и сякаш тихо се смеел в себе си.

Тя замълча неочаквано, сякаш за да се ослуша. И аз се ослушах, но в къщата не се чуваше никакъв звук; уверих се, че старият свещеник си лежеше спокойно в ковчега, тъй както го бяхме видели, тържествен и навъсен в смъртта, с празен и ненужен потир върху гърдите.

Илайза повтори:

– От буден по-буден, сякаш тихо се смеел в себе си... И тогава, разбира се, като видели тая работа, те решили, че с него нещо не е напълно в ред...